

Standdaarbeiten.

Den 18^{den} Mei 1896 berocht ik deze gemeente, te omstreeks 12.15 daar aankomende, wend ik door den burgemeester (die te Oudenbosch woont) verwelkomd, en onderhield ik mij met hem en de beide wethouders, tot het oogenblik der audiëntie. Toch later de pastoor en het hoofd der school kwam niemand om mij te spreken. -

Ik bleef tot omstreeks twee uur, en besprak vooral de landbouwtoestanden. - De grond (uitstekende kleigrond) is meestal in handen van eigen boeren, die over het algemeen genomen het zeer wel stellen kunnen. Het bouwland braak later liggen kent men hier niet; in de plaats daarvan legt men het tot veeiland aan, en scheurt het na verloop van een jaar of vier weer. - Afst de wethouders was zeer goed te praten; het schijnt, dat gy goed met den burgemeester overweg kunnen. De burgemeester heeft aan deze gemeente en aan de gemeente Oudenbosch een groot voordeel bezorgd, doordat hij gedaan heeft weten te krijgen, dat die beide gemeenten van het Rijk tot 1925 de brug over de Dinkel gehuurd hebben voor f 50.- p jaars. Die brug is door de gemeenteraad in orde gebracht (door aankoop te ontwerpen van een oude brug) en wordt nu den bate van de gemeenteraad verhuurd voor ± f 2400..- Door die bate konende lasten in de beide gemeenten aanzienlijk worden verminderd.

De administratie den secretarie was in goede staat, ook die van den ontvanger liet weinig te wenschen over. Over het tijdelijk beleggen van f 1000.- kasgeld bij den kasquier Grijfche te Roosendaal maakte ik een bemerking.

Den 18 October 1901 kwam ik weer in de gemeente, aan het station teppé vond ik een rijtuig, waarmee ik over Oudenbosch naar Standdaarbeiten reed.

Tuschen Oudenbosch en Standdaarbeiten passeerde ik 3 suikerfabrieken, nl. 1e die van Bincx Waterveld en Co. vlak bij Oudenbosch bij het einde van de leaven; deze fabriek ligt voor den oever van Rietveld te water.

Standdaarbuizen.

ongunstig, omdat de haven smal is, en de in lading of losfijn liggende schepen van andere fabrieken dit. vijf heb heel vaarrader in beslag nemen; maar de fabriek liegt de bordenbach aan den strand, wat meer een groot voordeel is. — 2^e liggen aan de andere zijde van de haven liegt de fabriek van Grandprie Laliere, en daarnaast 3^e de fabriek van C. Kraus. — Daadra men de brug over den Dintel te standdaar buizen pasfert, heeft men aan de andere zijde van de haven de fabriek van Bleueus en Co. behorende aan twee gebroeders Bleueus, van wie er een te Antwerpen tot en een te ^{Dordrecht} wort; die ziltet, rechth heeft ook nog in die gemeente een suikerfabriek. Van de andere zijde van de brug liegt 4^e de fabriek St. Antoine van Kleebie, en verderop te Stamps, op de grote fabriek van Kleebie. —

De fabrieken van Kleebie en die van de Brug (van Schendel) te Zevenbergen zijn de enige fabrieken die bieten koopen op ophalte.

De genoemde brug over de Dintel werd inder tijd niet voor weinig geld in Antwerpen gekocht, maar het kostte ruimt 20.000. — alwens die brug behoorlijk gesunderd ten bestander plechte lag. Hierdien is het onderhoud van de brug nu al duur. — De Commissaris der Vervening is met name genaamd als te zijn vrijgesteld van het behalen van Bruggeld. — De brug liegt in de strekking van den provinciale weg van Oudenbosch naar Zevenbergen. — De brug is 200 breed, dat 2 geladen vrachtwagen elkaar op de brug kunnen passeren; dat is zeer gebruikelijk, omdat, bij het drukke verkeer over de brug, en de drukke verkeer door de brug anders bijden de suiker cam. Daarom dienjls zeer groot oogmerk zou ontstaan.

Op mijne audiencie verschenen de pastoor met zijn kapelaan (de Zerren Vlaesblom en Hooft), dominee Barnen't hooft (een opzichtige man om m'n praten), en het Statenlidheden, van wie ik vernam dat hij 5 jaars leeft, van wie er 1 pastoor mocht worden,

Standdaarbuizen.

~~I~~ dokter, hemijl er op de houtzaagrij te Klundert (op de open van Zevenbergen en Scheyden) dreeven, hemijl er te huis bij zijn vader op de houtzaagrij is. — Hierden verhelde mij, dat hij niet veel volk van v. d. Blaade uit Klundert had overgenomen, maar doch hij wel al het volk had kunnen dijzen, dat zelfs de directeur van de houtzaagh van v. d. Blaade toe, haecel deze ruim 25 jn bij v. d. Blaade in dienst was. — Volgens hierden is v. d. Blaade niet goed voor zijn volk; van daar, dat de menschen als bij kunnen een goed huishouden zaeken. —

Ik vernam nog van B. en W. dat de geneesheer uit Klundert (Dr. Vinckap) in standdaarbuizen practiseert, ook voor de armen; het bleek tot nu toe onmogelijk, in standdaarbuizen een eigen geneesheer te krijgen. —

Wijnhuiswater is moestig te verkrijgen: geen uithuys, uitstekend regenwater, in regenvalen opgevangen. —

De armenklasse heeft hbs zeer gaaf; bijna de suikercampagne wordt grof geld verdient. Van de tel g. 3. daags, is die campagne afgesloten, dan gaaf het volk over naar de bladzaden, en vindt daar den geheelen winter, tot feestdag, vele. Dan komt weer de veldarheid aan, rieden enz. In de vlasperijs wordt misschien een grote gouden daags verdient. — De menschen gaan dan ook nooit buiten de gemeente om werk te zoeken; naauw Duitsland gaaf er niet in. —

Als de boer een weide schenkt, dan verbaant hij daarin 1^e haver; 2^e vlas; 3^e in het vlas karnegy; 4^e biet; 5^e biet; 6^e tarwe; 7^e mesten en aardappels verbouwen; 8^e kunstment en biet; 9^e haver; 10^e klaver, of meer weiland.

Er wordt aan het vele pulp gevorderd; deswinst broait men daarover zenuen, anders is de pulp te hard. — De boeren hebben meestal niet meer dan 4 of 5 haen; ze maken zelue baten; er is geen fabriek. — Er is een landbouwbed van 30 leden; men koopt coöperatief landbouw van ± £1500-5 jaars, en neemt er.

Standdaarbeeten.

Ik verrocht B. en W. in het belang van de maatschappij
Krijgheid van den veldwachter die is jaerlijksche qua-
lificatie af te schaffen, en heb bedrag bij hen beschikbaar
te staan.

Den 26 April 1905 kwam ik weer in de gemeente. Van uit Raad-
zaal ging ik per trein naar Den Haag, waar ik mijn
richting vond. Ik bezocht toen achtereenvolgens Klundert, stand-
daarbeeten en Oudenbosch, en nam daar weer den trein naar
Maasendaal.

Ik verleende audiëntie aan pastoor de Grooten en kapelaan
Bogers, die geen van beiden iets bijzonders te vertellen hadden.

Van B. en W. vernam ik, dat de suikerfabriek Grandfor
Maliere gesloopt wordt, en dat de fabriek van Leccos en Co.
in 1903 heeft stil gelegen, en in 1904 is overgegaan in handen van
een consortium, onder voorzitterschap van Ernest Henne
Berger op Zaan, en mijt insens van de Wacovische Plantage,
^{Zuid-Brabant} ten oopgraaft van Bergaek de grootste aandehouders zijn.

Volgens B. en W. wordt thans door alle fabrieken uitsluitend op
gehoede gecontracteerd, althans niet de landbouwers in deze
streken.

Melkie, de zoon van mijnen den bekenden directeur te Sham-
persgat, had zijn vader moeden opvolgen; de plaats werd daar
voor hem open gehouden, maar hij promoveerde indien niet in
de Chemie. — Daen werd hem aangeboden, om onder direc-
teur te worden van de fabriek St. Antoine (onder den leen
goesjen); maar dat verkoos Melkie niet. Thans moet hij
directeur zijn van de Lindenhoutse Dolermijn.

De gronden in Standdaarbeeten behoren voor $\frac{4}{5}$ aan
eigen geïsoleerde boeren; de rest behoort grotendeels aan den
graaf de Bergaek. — Er zijn in het geheel 25 grote boeren,
die jaarlijks gemiddeld van $\text{f}500$ kantnest hopen.

De bewoners van den Voorhooch behoren grotendeels
(± 30 gezinnen) tot standdaarbeeten, slechts 6 gezinnen
behoren burgerlijk tot Klundert. Haemel de gronden van
de gemeenten en van de parochies derzelfde zijn, gaat alles in
Klundert naare de kerke, omdat dat zoonech dichterbij ligt. —
De menschen houden allen te standdaarbeeten hun geschen-

Standdaarbeeten.

B. en W. hopen zeer, dat ze de provinciale subsidie zullen krij-
gen in de verharding van den weg standdaarbeeten - Voord-
hooch, nu Klundert den weg Voordhooch - Klundert verhardt,
zij het ook zonder provinciaal subsidie. — Er is te Voord-
hooch een fairbank (plaats waar bieren worden ontvangen, ge-
woogen en op gestapeld, zodat ze ten laaste per kar naar de
fabrieken worden vervoerd). Dat vervoer geschiedt in De-
cember, in het voor den weg meest ongunstige jaargetijde,
met sans 20 tot 30 karren achter elkaar; de weg heeft dan
geweldig veel te lijden; de helft van den baafschijf omstreeks
mei, om dien weg in goede staat te houden. — Over
delen weg, wordt de provinciale weg Klundert - Tijnsart -
standdaarbeeten zeer onblast; behalve heeft de provincie
geen subsidie te betalen voor den weg Klundert - Voordhooch,
en profiteert daarmee ruim $\text{f}5000$.

Volgens B. en W. weet ik - daan zij het krachtig oppreden
van de fabrikanten - op de suikerfabrieken geen sterke druk
meer gedronken; daar in de fabrieken veel meer arbeid
vrouwen meer. De vrouwen werken thans alleen nog maar
bij het wieden en rooien der bieten, bij het laden en lossen
der schepen; dove en ander werken de fabrieken niet
meer zoood als welter op het moreel van de menschen.

Bij den goeden staak van den weg Voordhooch - Standdaar-
beeten heeft $\frac{3}{4}$ van de bevolking direct belang; aan de
Vrech waren nog meer menschen dan den den Voorhooch.

Op oude kaarten leek de gemeente 't Land - daan-
beeten; de gemeente zou dus bepaaldaam ontbleven aan
de goedheid van den bodem; aan de zijde van de Mark,
onder standdaarbeeten liep, is de bodem van zuure klei;
aan den anderen kant van de Mark, aan de zijde van
Oudenbosch, is alles zand.

Den 21 Mei 1908 kwam ik weer in de gemeente; mithou-
der Sanbergen is overleden; in diens plaats vind ik het belangrijk
harden als wethouder. Het raadhuis is uit-en innenig ge-
restauréerd; het ziet er nu heel goed uit. In de Raadkamer
zijn grote kasten gebouwd, waarin het oude archief is opge-
borgen. De stukken zijn netjes in papier gepakt, om ze slafschoon

Standdaarbuiken.

te houden. Blighbaan heeft men zich maar gegeven om alle
zoog goed mogelijk te beoordeelen. — De secretaris — vaderlijk
en gewone eenvoudige man — heeft zijne secretarie dat in
de kleinste details bepaald uitstekend in orde. H. en W. heb-
ben hem de secretarie heelmaal zóó laten inrichten, als hij het
spaanse had.

Hedendaags verleent een klassieke van Bartram thao; die
een voorzichtig lege opwachting kunnen maken...

Tarcken heeft nu nog geen kapel gebouwd voor zijn arbeiders op Zuidelijksche; de Tarckers uit Sliedrecht dringen daar wel sterke aan, maar hij heeft er geen oren naar. —

handen beklagt zich over de concurrentie van v.d. Blaade Kleindert, alsof een kerk of een klooster moet gebouwd worden; dan werkt v.d. Blaade bepaald onder de markt, en moet hij met verlies leveren; het kan niet anders.

Hoge gesprekken over de suikervonderserie; volgens B. en W. zouden de boeren het liefst op gehalte verlaagd; de suiker fabrieken liever niet; de enkele fabrieken die het mogelijk zouden er wel afnemen.

De Zeeën verdeelen de Noordbrabantsche steenkolfabrieken in drie klassen; dat de eerste klasse behoeven t' de steenkolfabriek te Wijlre bij 's-Hertogenbosch.

2 te Stempersgat; deze lokale fabriek
gaat tegenwoordig niet best; de scheikundige werd ont-
slagen; men merkte, dat men hem wel terug zou nemen
maar dan had de directeur ^{Führer} een Bakerm - mach-
tiging.

Tot de tweede klasse behoren
1. de suikerfabriek van v. Haan te Steenbergen

2. St. Antibene, directeur Spaessens

St. Pieters, d'erechue Spaessens
van de Brussel te Leuven.

3 " " van de Vrouwe te Leiden
4 " " Zwartenberg van Kleema van Vosf

van v Rossum ligt op de grens van

Standdaarbeiten en Dedenbosch onder Dedenbosch
Tal de drie kleine kloven behoren

dat de derde klasse bekeeren
 de fabriek van Wilh. en de Vriesen op Jaam

2 " de D'haen van de familie Zlauber te Leuvenberg
3 " de D'haen van de familie Zlauber te Leuvenberg

~~H de fabrich A~~

5 bij de fabriek Handdaarbeiten, naamloze vennootschap.. staan
fabriek Handdaarbeiten, Nederlandsch kapitaal: Graaf de
Berghem, Klaasig uit Brussel, Ensens, en Ernest horane
Binch, Deckerhout en Co, aan de herten te Aardenbosch; de fa-
briek ligt eigenlijk op territorium van Oud Gastel

6 de fabriek van de Nain en Co te Haarlemmerdijk, is de enige fabriek
van ~~Ninewet~~^{Schoonmaakcravat} voor de Caritat te Haarlemmerdijk

v. der Linden te Vreden opzoom
Zeven te Hageveen

Ere le Statenstaat

Er heeft zich een trust gevormd, met een kapitaal van 5 miljoen, om suikerfabrieken op te kopen; directeuren Mr A. J. H. Smits en ^{y. B.} van Rossum. Tot nu toe hebben ze op de fabrieken van Wilh. H. te Breda en te Bergen ap. Zom., en de fabriek van v. Rossum te Oudenbosch. Bij schrijven een obligatieleening uit van 14 ton, en plaatsen voorloepig ghen; daar mede werden de fabrieken te Breda en te Oudenbosch omgekeerd en nieuw geïnstalleerd. Men wil de pulpe anders bereiden, daarin meer suiker laten, zoodat 21 heugere voedingswaarde houdt voor het var; men wil hiervan het 200 genoemde Steffens Brühverfahren, waarbij de bieren eerst tot hoogstille verwarmd worden. De pulpe heeft dan veel meer waarde, maar de installatie is zeer kostbaar. — Naar het leek, hebben ze ook de suikerfabriek van Reiger te Utrecht aangekocht; die voorloepig stop gezet; zal vermaledijkt afgebouwd worden, om daer opgrond als bewerken te verkopen.

De verschillende suikerfabrikanten — met uitzon-
dering van St Antoine, Stampersgat en v. Schendel —
hebben zich in een bond vereenigd, en Raten geraamde lijk
de bieken bouwen, en verdeelen die later onder allemaal, naer
gedrang van de capaciteit van de fabriek; — de suikerfabriek
van Heijer behoorde daar ook toe; Mr. A. J. H. Smits heek
het aandeel van die fabriek voor 4 hon cehoecht te hebben,
te betalen met f 40.000 's jaars gedurende tien jaren;
daarvoor zou hij dan f 100.000.000 N. lg. bieken 's jaars
meer krijgen, welke hij in zijn fabrieken handelen
verwerkt; citoos f 1. voor iedere 100 c' N. lg. bieken

Den 13 April 1912 kwam ik weer in de gemeente;

Standdaarbuizen.

Enkele dagen daarvoor bezocht ik nog Culemborg en Glaesum; ik deed den tocht per auto vanuit Moerdrecht.

Ik verleende audiëntie aan Ws Baetens 't Sas; hij kwam een voorzag zijn opwachting maken en was sterke onder den indruk van een moord, pas begaan op een 21 jarig meisje van zijn gemeente, dat gevengen langs een weg was gevonden; de zaak was juist berecht voor de rechtbank te Breda; de moordenaar werd veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf. —

Het B. en W. niet lang gereedstaand over de bietencultuur, de boeren zijn nog in twijfel of zij een tweede cooperatieve suikerfabriek zullen oprichten, dan wel, of zij zullen trachten een bestaande, goed ingerichte fabriek aan te koopen. — De bestaande fabrieken zijn echter nog 5 jaren gebonden door het Utrechtsche contract, tot genoeglijkheid aankoop van bieten. De aan te koopen fabriek zou dus uit dat verband ontstaan moeten worden.

Door enkele fabrieken, nl. te Breugel te Eeuwbergen, van daar te Steenbergen en door de fabriek te Standdaarbuiten worden van oude klanten bieten op gehalte gehoopt. Sinds de fabriek te Stampersgat aan de algemene suikermaatschappij kwam, koopt die fabriek niet meer op gehalte.

Hun heeft geen gebrek aan goed drinkwater; een in 1911 geslagen waterpomp voorziet overvloedig in de behoeft; dan de acht om een waterleiding te verkrijgen voor heel Westelijk Noordbrabant deed men niet meer.

Er zijn weinig armen in de gemeente; de verschillende arbeidsbesturen + Vincentius kunnen reeds haaks in de behoeft voorzien.

Den 9 den Augustus 1919 kwam ik weer in Standdaarbuizen. Tijdens was ik in Kleindert geweest; later ging ik nog naar Culemborg.

Ook in deze gemeente heeft men een motor brandspuit. Door het personeel der suikerfabrieken - machinisten en dergen - is men in staat, die spuit naar behoeften te bedienen.

Voor de planning van Dr Jenny Meyerman, om in de behoeft aan drinkwater te voorzien, valt men niet

Standdaarbuizen.

veel; het zou dan de gemeente P 444.000. kosten; er is bavendien opmerktere plaatsen in de gemeente goed water; bijv. het water van de pomp op de markt voldoet chemisch onderzocht. Bijtijds de analyse was het zeer geschikt voor drinkwater. —

Er is nog al veel gesmolten; 14 bewoners van Standdaarbuiten werden deswege gecaligeerd; — sinds de bekeuring naar Veenhuizen gescreden volden inafvoerking van de berekening van hun zaak, is het smelten schijn gedraan.

Distributie levensmiddelen brengt geen moeilijkheden; burgemeester heeft dat van den beginne af aan zelf gedaan. — Brood wordt niet gebakken; er is veel goed betaald werk; bij aangenomen werk wordt totzelfs 5,- per dag verdienend.

Ook in den winter zal het er niet spannen; dan geeft de vlasbewerking aan vele een zeer goed stuk brood.

De vooruitzichten zijn overigens niet best: voor den landbouw is het wel ten af; op de veehouderij wordt thans veel geld verloren; en ook in den paardenhandel wordt niets meer gedaan.

De suiker industrie ondergaat langzaamhand een radicale verandering. De tijd voor de eigen fabrieken is voorbij; deze worden langzaamhand vervangen door coöperatieve fabrieken. Daar zijn reeds zes coöperatieve fabrieken, nl te Eeuwbergen, Dinxhoed, Moerdrecht, Bergen op Zoom, Sas van Gent en Groningen.

De aantal van suikerfabrieken - krochters het Utrechtsche contract - loopt dit jaar ten einde. In het vervolg zal men haast niet meer aan bietenkunnen komen, omdat de boeren zich in coöperatieve fabrieken vereenigen.

Zolang de Europeesche oorlog duurt, gaan er geen bieten naar België; voor den oorlog 300 à 350 miljoen, een hoeveelheid, voldoende voor des te zeven fabrieken. — Is de oorlog uit, en gaan die bieten weer naar België, dan zullen de eigen fabrieken

Standaardarbeiders.

helemaal geen bieren meer kunnen krijgen. Dan zullen zeker drie à vier grote fabrieken moeten verdwijnen; van deze zal er waarschijnlijk nog wel een voor coöperatieve fabriek worden aangehoocht.

De Algemeene Suiker Maatschappij (A.S.M.) is vrijwel opgelost in de Wester Suiker Krafffabriek te Amstel-dam. De Wester heeft 51% aandelen van de A.S.M. en kreeg daardoor beheer en beschikking over de suikerfabrieken te Breda, Oudenbosch, klarly en Oud Gastel. Ook van de suikerfabriek te Standaardarbeiden heeft de Wester 51% der aandelen.

De Wester was eigenaar van de reeds lund ingerichte fabriek te Bergen op Zoom; zij verhoogt die aan een coöperatie, zodat daar een coöperatieve fabriek komt.

Kort daarna koopt zij de Oudenbosch weer de fabriek van Dauwereldt Binden Co.

van Rossum te Breda is de homme d'affaires voor de Wester. Hij maakt een uitgeslapen koopman zijn, en wordt genoemd als de aantrekkelijke Directeur van de Wester.

Hij is echter niet deidelijk, hoe hij door de Wester al die eigen fabrieken (voornamelijk) heeft kunnen later kopen, terwijl de eigen fabrieken hun tijd gehad hebben.

Mr. A. J. B. Smits heeft met de A.S.M. niets meer te maken; hij is nu directeur van Oud Beijerland en Staten-dam.

Mr. A. J. B. Smits is niet van Rossum sterk geïnteresseerd in een fabriek voor gesteriliseerde melk te Oud Gastel; het moet een afdeeling zijn van de "El Piëtaccia te Antwerpen".

Ten 6 den juni 1921 kwam ik weer in stand, daarbeide; tevoren was ik in Oud Gastel en in Oudenbosch geweest.

Bij de locale gemeenteraadsverkiezing bestondt tot sloten en werd methouder Kermekelen niet herkozen.

De verhouding besloegen den burgemeester en zijn

Standaardarbeiden

tegenwoordige methouders scheen zeer goed.

De lagere ordeprijs met zul aan de gemeente f 75.000,- kosten; daarvan f 50.000 voor een bijzondere school aan de Noordhaak, waarvan men echter van Klundert voor kinderen uit die gemeente een evenredig deel hoopt terug te krijgen.

Tegen het einde van Juli verwacht men, dat de grote waterleiding El Piëtaccia beginnen met het leggen van de buizen.

De S.V.E.L kan nog geen ambtenaar zenden, om de elektrificatie van de gemeente te bestudeeren; men vraagt, dat de Noordhaak voorlopig niet zal kunnen worden gehalpen.

Die halve gemeente bestaat van vlasbouw; daarvan zijn in de oorlogsjaren schatten verdiend; thans is het bedrijf niet langer meer; voor de grote baaien is dat niet zo heel erg; maar voor de ± 40 kleine vlassers is dat een ramp.

Die kleine vlassers huren, al naarmate van de samenstelling van hun gezin van 1 tot 4 H.A. land, meest al meerdere kleine stukjes land. In 1919 en in 1921 kan men de belasting ergeren oppellen als volgt:

Lijnzaad	f 50.-
Groenstmest	50.-
Wiesen	75.-
Danduur	350.-
Bewerken van 400 k.g. vlas	700.-
Heel samen	f 125.-

Opbrengst

$$400 \text{ k.g. Lijnzaad} \times \text{f} 0.25 = \text{f} 175.-$$

$$400 \text{ k.g. bewerkt vlas} \times \text{f} 1.50 = \text{f} 600.-$$

Afval

$$\text{Heel samen} \quad \text{f} 125.-$$

Die vlasbouw is voor den kleinen man van bijzonder grote waarde, omdat hij daar mede gedurende het gehele jaar in zijn eigen huis werk vindt. Gedurende het najaar; dan gaan de mensen echter naar de suikerfabrieken

Standdaarbuizen

200 staat ze op die manier het hele jaar werk en brood hebben.

Het is uiterst moeilijk de aanslagen in den hoofdlijken aanslag van die kleine vlasfers juist te regelen; zij hebben zoveel verschillende perceeltjes vlas; men kent die niet allemaal. Als er eens een slecht perceeltje beschouwd is, dan wordt daarop door de belasting schuldigen sterke gewesen; de uitbekende perceeltjes vergaat bij liefst.

Aan dividend en bantûme belasting van de groot suikerfabriek genoot gemeente over het laatste belastingjaar f 29.650.—

Ten 16 juni 1925 kwam ik weer in de gemeente; later ging ik nog naar Eben.

Burgemeester van Nooy valt mij bestot mede; hij weet veel te bereiken. Voor behoorlijk weinig geld + f 3.500. kocht hij een stukje grond, benoedigt voor de uitbreiding van het Raadshuis, hij verbeterde de Raadszaal, besorgde daarin een nieuw ammenblument; hij vergrootte de secretarie door den bijzam van een ruime brandvrije archiefkamer; daardonder kwam een bergplaats voor de brandspuiten, brennens huu arrestanten lokalen. En dat alles voor f 3.500! —

Alles zag er goed verzorgd uit; ik nam dienaangaande eenen bestot foeden inbreuk mede. —

Een morgenraad; ook nooit gehuist.

Bij Raadsverkiezingen wordt ten hevig gestreden om de zetels; bij de laaste Raadsverkiezing werden zes nieuwe Raadsleden gekozen! Drie cendere methouders.

In den Raad zitten 5 boeren, 1 burger en 1 arbeider. — De beide methouders schenen geen ongeschikte menschen: de Voogt was bedrijfsleider in de suikerfabriek; Blommerode is een landbouwer (heer-boer). De verhouding leefsch en hen en den burgemeester scheen mij zeer goed.

De finanties zijn goed. Daaraan hielp mede de hoogte inkomen uit de dividend en bantûme belasting. Daar is me beloos gedaan; de suikerfabriek wordt na de Engeland overgebracht; de machines enz. verloren in den

Standdaarbuizen

afgelopen winter uitgebroken; dat gaf veel werk, 200 dat er in 1924/25 geen werkloosheid was.

Gemeente heeft 100 opcenten op de vermogensbelasting en op de Rijksinkomsten belasting. Het belastbaar inkomen gaat vooruit; daardoor hield gemeente einsf 14.000 over, en het jaar daarop f 16.000. Ook 1925 staat er meer goed voor. — Met die latige slaten werd de verbouwing van het Raadshuis bepaald, terwijl de rest werd en wordt aangewend tot buitenengewone aflossing van schuld. — Deze zal ten slotte nog f 13.000 bedragen. —

We lager onderwijs met 1920 had aan de gemeente jaarlijks + f 4000. —

De drinkwaterleiding gaat prachtig, vooral ten gevolge van den drogen warmen zomer. Van de ± 300 huizen, die aangesloten zouden kunnen worden, zijn er reeds 226 aangesloten.

Nog geen elektriciteit; men verlangt er erg naar. Men hoopt, dat de Drem - evenals in Levenberg - een plaatselijk distributie net zal willen bouwen en exploiteren. Binnenkort hoopt men mit de onderhandelingen te beginnen.

Door de waterleiding was men in staat de brandweer te reorganiseren. Hier heeft vier standpieren in de gemeente.

De Voordhoek is een aparte parochie mit 450 communieanten; vooral daar verlangt men hard naar elektriciteit; zonder een grote garantie zal die er wel nooit komen.

De brug over de IJzer behoort aan het Rijk. Wör 40 p. werd die brug door het Rijk verhuurd aan Oudenbosch en Standdaarbeeken. Beide gemeenten betaalde jaarlijks ieder f 50. — hiervoor hadden de verplichting om een nieuwe brug te bouwen. Ze mochten daar veergeld heffen. Er werd voor weinig geld een oude brug gekocht in Brussel; deze doet nu steeds dienst. Het veergeld brengt jaarlijks voor de twee gemeenten samen + f 4000. ap. — Alle deze heele regeling eindigt den 1 Januari 1926. — Over de toekom-

Standaardarbeiten

slige regeling denken de beide gemeenten niet eenskemig. Standaardarbeiten wil het bruggeld afschaffen; omdat dezelfs ingezetenen bijna al het bruggeld moeten betalen. Oudenbosch wil het bruggeld behouden, omdat het een bate vormt voor de gemeentelieden, waaraan zijne ingezetenen mening af niet contribueren. — Iferaden, den uiterste termijn niet af te wachten, maar spoedig de onderhandelingen met het Rijk en met Oudenbosch te beginnen.

Het afbreken van de suikerfabriek is erg voor de nering doenden; zij verdienen veel aan de schippers. — Voor de arbeiders van Standaardarbeiten is het niet zó erg; van hen werkt er slechts een deel op de fabriek; de rest werkt op de coöperatieve suikerfabrieken te Dintel oord en te Zevenbergen.

Er werden in 1925 vertigo H.A. minder met bieren bebaard dan in 1924. Vele bieren gaan naar België, maar de fabriek van Wittouck in Delraete.

Ongeveer 100 H.A. vlas; het product is dit jaar slecht, het bleef te droog. — Enkele grootte coöperatieve vlasfabrieken, een te Steenberg (van Sneep) en een te Zevenbergen. — Ongeveer 200 kleine mensen verdienen in het vlasheim brood; aan de Voordhoek zullen een veertigtal kleine vlasboerders wonen.